

az adatok csoportosítására és külön központozással történő részletezésükre.

3. Valamelyest csökkentett adattartalmú leírásokat lehet készíteni, különösen a *Megjelenés* és a *Fizikai jellemzők* adatszoportját tekintve.

4. Előterbe helyezi a mai kiadványok bibliográfiai sajátosságait, és az ISBD(M)-re bizza a bonyolultabb esetek szabályozását.

5. A legkevésbé szokásos eseteket/kiadványokat (címoldal nélküliek, párhuzamos nyelvűek) függelék-

ben tárgyalja, lényegesen egyszerűsítetten, ezáltal nem terheli magát az alapszöveget.

6. A *Megjegyzések* adatszoportban megtartotta az előírt központozást ott, ahol választási lehetőség volt. Nem tartotta meg viszont az ISBD(M) választható előírását sem a terjesztő funkciójára, sem a kísérő anyagok leírására vonatkozóan.

Berke Barnabásné
(Országos Széchényi Könyvtár)

Előkészületek az MSZ 3424-1 Bibliográfiai leírás. Könyvek c. szabvány revíziós munkálataira

A Magyar Könyvtári és Dokumentációs Szabványosítási Műszaki Bizottságnak az 1993. február 9-én, a Magyar Szabványügyi Hivatalban megtartott ülésén elfogadott döntés alapján 1993-ban megkezdődnek az MSZ 3424-1 szabvány korszerűsítésének munkálatai.

Annak érdekében, hogy a korszerűsítés során a szabványjavaslat előterjesztője és a szakértők figyelembe tudják venni a szabvány alkalmazása során eddig felhalmozódott tapasztalatokat, és az egyes előírásokkal kapcsolatos észrevételeket, javaslatokat – hiszen az köztudott, hogy a szabvány teljesen új elveket, új gyakorlatot vezetett be 1978-ban –, a következő *felhívással* fordulunk a magyar könyvtári közösséghez.

Másfél évtizeddel ezelőtt jelent meg az MSZ 3424-1 "Bibliográfiai leírás. Könyvek" c. szabvány. Az azóta eltelt időszakban a szabvány gyakorlati alkalmazásával kapcsolatosan sok tapasztalat halmozódott fel. A számítógépes technika katalógus-, illetve bibliográfiai célú felhasználása, a leírások könyvtárak közötti cseréje, idegen műhelyekben készült feldolgozások átvétele utópiából napi valósággá vált. Végül: az IFLA keretében elkészült a hazai szabályozás alapjául szolgáló ISBD(M) javított új változata. Így aktuálissá vált a magyar szabvány átdolgozása, megújítása is. E revízió keretében – a szabvány lényegi rendelkezéseinek érintetlenül hagyása mellett – célunk a részrendelkezések pontosítása, szükség szerinti kiegészítése, a szabályzat áttekinthetőségének javítása, az önismétlő részek elhagyása.

Munkánkban az ISBD(M) új kiadása mellett főképp a hazai könyvtárak gyakorlati tapasztalataira, a házi szabályzatokban megfogalmazott módosításokra szeretnénk támaszkodni.

Ehhez kérjük a szakma aktív támogatását, elsősorban az alábbi kérdésekre vonatkozóan:

1. A különböző dokumentumtípusok bibliográfiai leírására vonatkozó szabványok közötti ellentmondások, illetve a szabályozás hézagainak megszüntetése.
2. Rugalmasabb alkalmazkodás a számítógépes technika követelményeihez, behatárolt lehetőségeihez.
3. Az elmosódó hatályú és ezért az alkalmazásban bizonytalanságot jelentő szabályok pontosítása.
4. A teljes, egyszerűsített, illetve bővített adattartalmú leírásváltozatok megőrzése mellett a vagylagos részszabályok megszüntetése, döntés a jobban bevált, illetve elterjedtebb változat javára.
5. A szabályzat lehetőség szerinti tömörítése (például az ISBD/G szerkezetének átvétele).
6. A példaanyag kiegészítése, felfrissítése.

Meggyőződésünk, hogy a revízió akkor lesz eredményes, akkor lesz minden könyvtár számára hasznos, ha honosítani tudja a könyvtárak katalógizáló munkájában felhalmozódott szellemi tőkét.

Kérjük, tekintsek közügynek ezt a vállalkozást, és észrevételeikkel támogassák munkánkat.

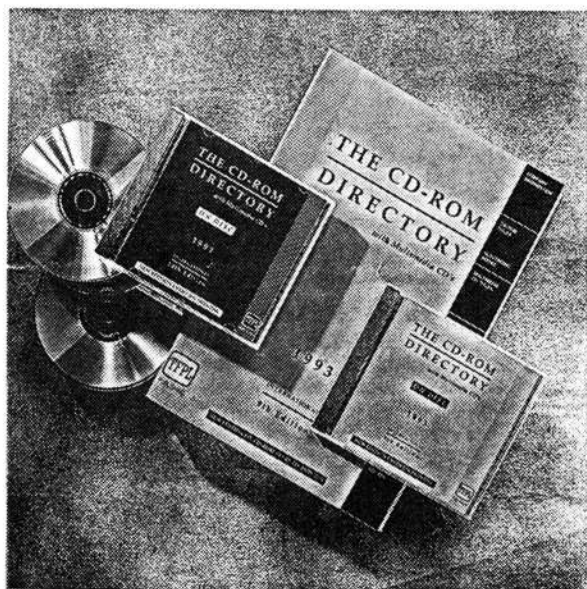
Kérjük, hogy észrevételeiket, javaslataikat írásban juttassák el 1993. június 30-ig a következő címre:

Kuruc Irméné
Magyar Szabványügyi Hivatal
1091 Budapest, Üllői út 25.

The CD-ROM directory on disc

CD-ROM gyűjteményünk gyarapításában évek óta alapvető segédeszközünk a TFPL kiadásában fél-évente megjelenő *The CD-ROM directory* [1] (becenevén: "a TFPL"). A piaci forgalomban lévő CD-ROM

és multimédia kiadványok e katalógusának kilencedik, 1993. januári kiadását az OMK CD-ROM-változatban is megvette. (Ennek teljes címe: *The CD-ROM directory with multimedia CD's on disc.*)

A kiadvány tartalma megegyezik a nyomtatott változatával, kivéve az előszót és néhány kis magyarázó bekezdést, amelyeknek nem találtak helyet az adatbázis formában. Többet viszont a jobb keresési lehetőség. További többlet a könyv alakú változathoz képest, hogy négynyelvű: angolul, németül, franciául és spanyolul használható. A négy nyelv közül telepítéskor választhatjuk ki, hogy melyik legyen az alapértelmezés. A nyelvek választhatóságát ki is iktathatjuk az adatállományok egy részének a törlésével, ezzel a két és fél megabájtnyi terjedelmű szoftverből bő egy megabájtot megtakaríthatunk.

A CD-ROM kiadvány keresőszoftvere magán a CD-ROM lemezen található. Ez üzembiztos, kényelmes megoldás. A szoftver telepítése a lemezről egyszerű a szokásos alapkonfigurációban, amikor a CD-ROM olvasó a **D:** lemez. A telepítő program kézenfogva vezeti az embert. (Igaz, gondot okozott viszont az, amikor bonyolultabb környezetben próbáltuk telepíteni, olyan gépen, amelyben virtuális lemez is volt **D:** néven, és így a CD-ROM olvasó **E:** nevet kapott. Ekkor a generált keresőszoftver nem találta meg a CD-ROM olvasót. Leegyszerűsített környezetben kellett újra nekifognunk a telepítésnek, hogy az adatbázisokat használni tudjuk.)

Problémát jelenthet, főleg a gyakorlatlanabb felhasználónak, hogy használati leírásként mindössze a lemez dobozába csúsztatható néhány lapos, apróbetűs füzetkét adták a kiadványhoz. A használat során gyakorlatilag teljesen arra vagyunk utalva, amit a képernyőn látunk, az pedig időnként magyarázatra szorulna. Ilyenkor nem marad más hátra, mint próbálgatni.

A lemez hét, egymástól teljesen független adatbázist tartalmaz:

- ▶ cégek,
- ▶ címek,
- ▶ hardver,

- ▶ szoftver,
- ▶ konferenciák,
- ▶ folyóiratok,
- ▶ könyvek.

A beosztás tehát megfelel a nyomtatott változat indexeinek, annyi eltéréssel, hogy *címek* néven egy adatbázisba tették a CD-ROM kiadványokkal a multimédia kiadványokat. Ez fontos akkor, ha a forma megkötése nélkül kívánunk például témára, kiadóra, árkategóriára stb. keresni, hiszen az egyes adatbázisok csak egymástól teljesen függetlenül kezelhetők.

A keresőszoftver menürendszerű. A közvetlen keresés mellett módot ad a böngésző, tallózó keresésre is. Minden adatbázisban lehetőséget kapunk a mezőmegkötés nélküli általános keresésre, emellett külön-külön is kereshetünk az adatbázis jellegének megfelelő egyes adatmezőkben. A keresési eredményt természetesen kinyomtathatjuk vagy adatállományba menthetjük, a keresési stratégiát tárolhatjuk és újra felhasználhatjuk.

(Az OMK példánya a Tájékoztatóson mindenki számára hozzáférhetően, de nyomtató nélküli gépen használható. Nyomtatásra itt csak közvetve van lehetőség: a tájékoztató könyvtárosok viszik át kérésre és térítés ellenében a lemezállományba mentett keresési eredményt arra a gépre, amelyen nyomtatásra is van mód.)

A **CÍMEK** adatbázist tekinthetjük a lemez fő adatbázisának. Ez 3672 CD-kiadvány (CD-ROM, CD-ROM XA, CD-I, Commodore CDTV, Sony Data Discman stb.) adatait tartalmazza. Összehasonlításképpen: *Paul Nicholls és Patricia Sutherland* a TFPL-kiadvány 1992-es kiadásában és a *CD-ROMs in print* című *Meckler*-kiadvány 1992-es kiadásában együttesen 3216 címet találtak [2]. Ezek közül 2012 szerepelt a TFPL-kiadványban, kevesebb, mint az összes cím kétharmada. Ha hozzávették volna a harmadik hasonló művet, a *Directory of portable databases* című *Cuadra/Gale*-kiadványt is, valószínűleg találnak még legalább néhány száz olyan kiadványt, amely az első két katalógus egyikében sem szerepel. Inkább optimista, mint pesszimista becslés tehát, ha úgy tippelek, hogy ez a 3672 kiadvány a szabad forgalomban kapható CD-ROM és CD-méretű multimédia kiadványok legfeljebb kétharmadát képviseli. Kevésbé fekete azonban a kép, ha azt is figyelembe vesszük, hogy épp a legfontosabb kiadványok valószínűleg mind a három kiadványban megtalálhatók. (Sajnos nem mindig pontosan megegyező adatokkal!)

A CD-ROM kiadványok száma 1985-től lényegében 1990-ig évente megkétszereződött. Ez a fejlődés 1991-ben megtorpant, a *The CD-ROM directory* 1992-es száma pedig már kevesebb címet tartalmazott, mint az előző évi, 2012-t az 1991-es 2212-vel szemben. A mostani 3672 cím tehát azt jelenti, hogy a megtorpanás csak átmeneti volt, az éves fejlődés most ismét 80% felett van.

Ha jellegük szerint csoportosítjuk az adatbázisban leírt kiadványokat, közülük 1531 a teljes szövegű, 778 a bibliográfiai, 523 tájékoztató kiadvány található

köztük, 345 tartalmaz numerikus adatokat és 235 programokat. Kivételüket tekintve 890 multimédia kiadvány van köztük, 990 tartalmaz képeket (ha csak képekből áll a kiadvány, akkor nem multimédia!), 514 grafikát, 119 videoképsorokat és 525 hangot.

Ami a kiadványok aktualizálási gyakoriságát illeti, 290 kiadványt egyáltalán nem aktualizálnak, és 491-et csak szabálytalan időközönként. Az évente aktualizált kiadványok teszik ki a legnépesebb csoportot, ilyen 590 van. 240 kiadványt félévenként, 479-et negyedévenként, 280-at havonta aktualizálnak. Mindössze 20 kiadvány éri el a hetenkénti és 14 a félhavasokénti aktualizálási gyakoriságot.

A kiadványok közül 33 ingyenes, 667 kapható 100 dollár alatti áron, és csak 133 kerül 5000 dollárnál többre. Túlnyomó többségük, 2116 kiadvány az Egyesült Államokban jelent meg, 378 Nagy-Britanniában, 202 Japánban, 154 Németországban. Száznál több címmel van még jelen Kanada, Franciaország, Hollandia és Olaszország. Három magyar kiadványra bukkanhatunk az adatbázisban, mindhárom a KSH terméke. Ugyancsak a többség, 2551 kiadvány angol nyelvű, 200-nál több a francia, a német, a japán és a spanyol nyelvű. Négy kiadványban szerepel a nyelvek egyikeként a magyar, a három KSH-kiadványon kívül a WIPO NSZO-lemezén (lásd CD-ROM hírek, p. 212.). Földrajzilag 803 kiadvány adatai vonatkoznak az Egyesült Államokra, 776 tartalmaz nemzetközi adatokat, és 176 Európa egészére vonatkozókat. Magyar adatok a már említett négy kiadványon kívül még egyben vannak, ez osztrák és magyar cégek adatait tartalmazza.

A legrégebb kiadványok első kiadása még 1985-ben jelent meg, 17 ilyen van. 1986 óta él 37 kiadvány, 1987 óta 103, 1988 óta 187. A kiadványok közül 1006 indult 1992-ben, és csak 73 adatrekord az előzetes információ 1993-ra, illetve 1994-re bejelentett kiadványokról.

Végül a gépi környezetről: 2490, tehát a kiadványok kétharmada IBM PC-re készült (közülük 2466 MS-DOS operációs rendszerre, 158 Windowsra, 32 OS/2-re), és csak 806 kiadvány Macintoshra. 150 CD-I, 126 Commodore CDTV, 110 Fujitsu és 79 Sony Data Discman (8 cm-es) kiadvánnyal találkozhatunk. 2060 kiadvány tehető fel ISO 9660 kompatibilis CD-ROM olvasóra.

A **CÉGEK** adatbázis 2818 olyan cég adatait tartalmazza, amely CD-ROM vagy/és multimédia kiadványokkal vagy/és hardverrel, szoftverrel foglalkozik. Ez az előző évi 2601-hez képest csekély növekedés.

Úgy látszik, kezd minden hely betelni. A cégek közül 1008 egyesült államokbeli és 411 brit. Száz felett van a cégek száma Franciaországból, Németországból, Japánból, Hollandiából és Kanadából. Hét magyar céggel találkozhatunk.

A **HARDVER** adatbázis 194 CD-ROM és multimédia berendezés adatait tartalmazza, 66 gyártótól. A legnagyobbak: Philips 16 készülék, Toshiba 15, TEXEL 15, NEC 10, Hitachi 7, Sony 7.

A **SZOFTVER** adatbázis 185 szoftverterméket ír le 136 előállítótól.

A **KONFERENCIA** adatbázisban 87 konferencia és kiállítás adatait találhatjuk meg, ezek azonban mind 1993-as rendezvények. Így az év eleji (hazai viszonyaink között legalább az első negyedévi) rendezvények felderítésére ez az adatbázis nem alkalmas. A rendezvények közül 7 kimondottan online témájú és 16 kimondottan CD-ROM témájú (de ez a két kategória átfedi egymást), a többi vagy egyebek mellett témánkat is befogad(hat)ja, vagy csak közvetve kapcsolódik ahhoz (például távközlési, számítógépi hálózati konferenciák, általános számítástechnikai kiállítások).

A **FOLYÓIRATOK** adatbázis 91 folyóirat adatait tartalmazza, közülük 42 az Egyesült Államokban jelenik meg, 27 Nagy-Britanniában.

A **KÖNYVEK** adatbázis 146 kiadványt tartalmaz, közülük 62 jelent meg az Egyesült Államokban és ugyancsak 62 Nagy-Britanniában, 22 az összes többi országban együttvéve.

A *The CD-ROM directory with multimedia CD's* CD-ROM-változata remekül megnövelt keresési lehetőséget nyújt a nyomtatott változathoz képest, minden célratoró keresésben magasan fölényben van azzal szemben. Egyedül az előre elhatározott cél nélküli, ötletadó, böngésző olvasgatás az, amihez a nyomtatott forma az előnyösebb.

Irodalom

- [1] *The CD-ROM directory with multimedia CD's on disc*, International 9th edition. = TFPL Publishing, London–Washington, 1993.
- [2] NICHOLLS, P.–SUTHERLAND, P.: *The state of the Union: CD-ROM titles in print 1992*. = *CD-ROM Professional*, 6. köt. 1. sz. 1993. p. 60, 61, 64.

Válas György

(Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár)

Online adatbázisok: fejlődési trendek (1991)

Az információkeresés területén a 90-es évtized kulcsszava a *hozzáférés* lehetne. Míg a 80-as éveket az adatgyűjtés korszakaként jellemezték az amerikai elemzők, a 90-es években nemcsak a megelőzők

munkáját fogják folytatni, hanem új és jobb hozzáférést és kiterjedtebb lehetőségeket kínálnak a felhasználóknak.